

Μνήμων

Τόμ. 7 (1979)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

Δ. ΛΟΥΛΕΣ : 'Ο βρετανικός τύπος γιά τή ναυμαχία τού Ναβαρίνου' •
Β. ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ : Καταγραφή τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τοῦ Ἡρακλείου
τὸ 1751 • ΡΕΝΑ ΣΤΑΥΡΙΔΗ - ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ : 'Ἀνέκδοτες ἐπιστολές τοῦ
Γ. Σκληροῦ στὸν Γ. Ν. Πολίτη' • Τ. Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ : Χρησμολογη-
κό εἰκονογραφημένο μονόφυλλο τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰώνα • Α. ΠΟ-
ΛΙΤΗΣ : Προσπάθειες καὶ σχέδια τοῦ Φοριέλ για μιὰ δεύτερη ἐκδόση τῆς
συλλογῆς τῶν Ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιδῶν • Φ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟ-
ΠΟΥΛΟΣ : Χειρόγραφα Φουρνά Εὐρυτανίας • Ι. Κ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ : 'Η
διπλωματική ὥλληλογραφία τῶν Bouilley - Mabill (τέλη ΙΗ - ἀρχές ΙΟ'
αἰώνα) • Γ. ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ : Αιστός καὶ λησταντάρτες στὴν Κεν-
τρικὴ Ἐλλάδα τὸ 1835 - 1836 • Κ. ΛΑΠΠΑΣ : Γύρος ἀπὸ τὸν Ἀλέ-
ξανδρό 'Ησαΐα καὶ τὶς λιθογραφίες του' • Τ. Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ : Σχό-
λιο στὴν αἰεντερηρή ἐκδόση τῆς 'Ἐγκυλοπαιδίας τοῦ Πατούσα (1710)
• ΟΛΓΑ ΚΑΤΣΙΑΡΗ : 'Ο Ρήγας Φεραίος. Νέα στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα
τῆς Τεργέστης' • ΠΡ. ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗΣ : Στρατιωτικὴ συμφωνία Βρε-
τανίας - Ἐλλάδας (9 Μαρτίου 1942) • Η. FLEISCHER : 'Ἄντιονα
τῶν γερμανικῶν δυνάμεων Κατοχῆς στὴν Ἐλλάδα 1941 - 1944' •
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ 1976

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑ ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΑ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ
ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΒΡΕΤΑΝΝΙΑΣ -
ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΙΣ 9 ΜΑΡΤΙΟΥ 1942

ΠΡΟΚΟΠΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗΣ

doi: [10.12681/mnimon.211](https://doi.org/10.12681/mnimon.211)

ΑΘΗΝΑ 1978 - 1979

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗΣ Π. (1979). ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑ ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΑ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ
ΒΡΕΤΑΝΝΙΑΣ - ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΙΣ 9 ΜΑΡΤΙΟΥ 1942. *Μνήμων*, 7, 174-182. <https://doi.org/10.12681/mnimon.211>

p[assato] con ordine che tanto le casse, secondo
che gli effetti dell'arrestante di Stato gl'ordini
Valestiniis restino sino ad ulteriore ricevuti.
ordine, soltanto che le stampe greche —
che si trovano appresso questa Dire-
zione, come quelle esistenti nelle 3
casse appresso la revisione de libri
venghino abbracciate in presenza d'un
Commissario di Polizia ⁴⁰.

ΟΛΓΑ ΚΑΤΣΙΑΡΔΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑ ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΑ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΒΡΕΤΑΝΝΙΑΣ - ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΙΣ 9 ΜΑΡΤΙΟΥ 1942

Στις 29 Σεπτεμβρίου 1941, ἐπτά ήμέρες μετά τὴν ἄφιξη τῆς ἑλληνικῆς κυβέρνησης καὶ τοῦ βασιλιᾶ Γεώργιου στὸ Λονδίνο, ὁ Τσουδερὸς συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Χαράλαμπο Σιμόπουλο, "Ἐλληνα Πρεσβευτὴ στὸ Λονδίνο, ἐπισκέπτεται στὸ Foreign Office τὸν Sir Alexander Cadogan, μόνιμο ὑφυπουργὸς ἔξωτερικῶν. Τὸ κύριο θέμα αὐτῆς τῆς συνάντησης εἶναι ἡ πρόταση τοῦ Τσουδεροῦ γιὰ σύναψη συμμαχίας τῆς Ἑλλάδας μὲ τὴν Βρεταννία γιὰ τὴ μεταπολεμικὴ περίοδο ἐπειδή, ὅπως τονίζει ὁ Ἰδιος, ὑπάρχει μεγάλη ταυτότητα ἑλληνικῶν καὶ βρεταννικῶν συμφερόντων καὶ πολιτικῆς. Ὁ Τσουδερὸς δείχνει ἐπίσης τὴν πρόθεσή του νὰ προσφέρει στὴν Βρεταννία τὴν χρήση ὁρισμένων ναυτικῶν καὶ ἀεροπορικῶν βάσεων στὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος. Ὁ Cadogan ἀπαντᾷ ὅτι ἡ πρόταση αὐτὴ εἶναι ἔξαιρετικὰ ἐνδιαφέροντα καὶ ἀν τὸ Foreign Office ἀποφασίσει νὰ τὴν ἔχετάσει λεπτομερέστερα θὰ τοῦ ζητήσουν νὰ διατυπώσει συγκεκριμένες προτάσεις πάνω στὸ θέμα αὐτὸ¹.

"Ο Cadogan σχολιάζοντας αὐτὴ τὴν πρωτοβουλία τοῦ Τσουδεροῦ, ὑπογραμμίζει τὴ σημασία τῶν προσφερόμενων ναυτικῶν βάσεων γιὰ τὴν «ἀστυνόμευση» τῆς Μεσογείου ἀπὸ τὴν Βρεταννία μετὰ τὸν πόλεμο. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ ἐνημερωθοῦν οἱ ΗΠΑ καὶ ἡ Τουρκία. Οἱ ΗΠΑ δῆμος δὲν εἶναι γνωστὸ πᾶς θὰ τὸ ἀντιμετωπίσουν. "Οσον ἀφορᾶ τὴν Τουρκία ἡ προσφορὰ αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ συνεκτιμηθεῖ μὲ τὴν ἀπαίτηση ποὺ διπλωσή ποτε θὰ προβάλουν οἱ Ἐλληνες, συνδυασμένη μὲ τὴν πρόταση γιὰ συμμαχία,

40. Πρβλ. Ἀμαντος, δ.π., σ. 144(145) - 150(151).

1. R 8810 F.O. 371/29817 Σχόλιο Cadogan 29 Σεπτεμβρίου 1941.

νὰ τοὺς παραχωρηθοῦν τὰ Δωδεκάνησα. Ὡς Βρετανία ὅμως καὶ ἡ Τουρκία δὲν ἔχουν καταλήξει, δπως σημειώνει ὁ Cadogan, σὲ συγκεκριμένη ἀπόφαση σχετικὰ μὲ τὸ τελευταῖο αὐτὸ θέμα. Ὁ Cadogan ἐκφράζει τὴ γνώμη νὰ ζητηθεῖ ἀπὸ τὸν Τσουδερὸ νὰ διατυπώσει συγκεκριμένες προτάσεις ἐπειδή, δπως τονίζει, πολλὰ θὰ ἔξαρτηθοῦν ἀπὸ τὴ μορφὴ αὐτῶν τῶν προτάσεων².

Ἀντίθετη γνώμη πρὸς αὐτὴν τοῦ Cadogan διατυπώνει ὁ E. Warner τοῦ Southern Department τοῦ Foreign Office στὸ δόποιο ὑπάγεται ἡ Ἐλλάδα. Ὁ Warner τονίζει ὅτι ἀντίθετα ἀπὸ ὅτι ἀναμένει ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνηση τὸ τελικὸ κείμενο τῆς συμφωνίας γιὰ συμμαχία θὰ πρέπει νὰ ἀποφύγει νὰ ἀναφερθεῖ στὸ θέμα τῶν ἑλληνικῶν ἑδαφικῶν διεκδικήσεων, ἐπειδὴ ἡ Βρετανία δὲν εἶναι διατεθειμένη νὰ δεσμευθεῖ στὸ θέμα αὐτὸ πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ γράφει ὁ Warner θὰ ἔχει ἀρνητικὴ ἐπίδραση στὸν ἑλληνικὸ λαὸ προκαλώντας ἀπογοήτευση. Στὴ θέση τῶν ἑλληνικῶν προτάσεων γιὰ συμμαχία, ὁ Warner εἰσιγεῖται νὰ προταθεῖ στὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση ἡ σύναψη στρατιωτικῆς συμφωνίας κατὰ τὸ πρότυπο τῆς ἀντίστοιχης συμφωνίας μὲ τὴν κυβέρνηση τῆς Νορβηγίας. Τὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς σύναψης στρατιωτικῆς συμφωνίας εἶναι ὅτι μιὰ τέτοια συμφωνία εἶναι ἐπιθυμητή, διδήποτε καὶ ἀν συμβεῖ, γιὰ νὰ καθορίσει καὶ νὰ παγιώσει τὴ θέση τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων στὴ Μέση Ἀνατολή. Ἐπιπλέον αὐτὴ ἡ συμφωνία θὰ ἔχει ἀμεσητικὴ ἐφαρμογὴ ἀλλὰ καὶ σημαντικὰ ἀποτελέσματα τόσο στὸ ἥθικὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὅσο καὶ στὸν τομέα τῆς προπαγάνδας. Παρ’ ὅλα αὐτὰ ὁ Warner τονίζει ὅτι θὰ μποροῦσε ἀργότερα κατὰ τὴ διάρκεια ἀπόρρητων καὶ μὴ δεσμευτικῶν διαπραγματεύσεων μὲ τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση νὰ διερευνθεῖ ἡ περίπτωση τῆς παροχῆς βάσεων στὸ ἑλληνικὸ ἑδαφός μὲ ἀντάλλαγμα τὴν Κύπρο καὶ τὴ βρεταννικὴ ὑποστήριξη τοῦ ἑλληνικοῦ αἰτήματος γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῶν Δωδεκανήσων καὶ τῆς Νοτίου Ἀλβανίας³.

Ἡ ἄποψη τοῦ Warner νὰ προταθεῖ στὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση ἡ σύναψη στρατιωτικῆς συμφωνίας γίνεται σταδιακὰ ἀποδεκτὴ ἀπὸ δλούς τοὺς διπλωμάτες τοῦ Foreign Office, τοὺς ὑπεύθυνους γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἑλληνικῶν θεμάτων. Ὁ P. Dixon, τοῦ Southern Department, συμφωνεῖ καὶ αὐτὸς μὲ τὴν ἄποψη τοῦ Warner καὶ προτείνει, ἀναπτύσσοντας προηγούμενη θέση τοῦ ἴδιου, νὰ συμπεριληφθοῦν στὸν πρόλογο τῆς στρατιωτικῆς συμφωνίας κατάλληλα διατυπωμένοι ὅροι πού, ἐνῶ δὲν θὰ δεσμεύονται τὴν Βρεταννία μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου, θὰ τονίζουν τὴ στενότατη συνεργασία τῶν δύο κυβερνήσεων κατὰ τὴ διάρκειά του⁴. Στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι φανερὴ ἡ προσπάθεια τοῦ Foreign Office νὰ κάνει εὐκολότερα ἀποδεκτὴ τὴν προ-

2. "Ο.π. Σχόλιο Cadogan 30 Σεπτεμβρίου 1941.

3. "Ο.π. Σχόλιο Warner 10 Οκτωβρίου 1941.

4. "Ο.π. Σχόλιο Dixon 12 Οκτωβρίου 1941.

τεινόμενη στρατιωτική συμφωνία, πού διαφέρει έντελῶς ἀπὸ τὴν πολιτικὴ συμμαχία ποὺ ἐπιδιώκει ὁ Τσουδερός, γεγονὸς ἄλλωστε ποὺ τὸ ἀναγνωρίζει καὶ τὸ ἴδιο τὸ Foreign Office. Ἡ ἀρνητικὴ θέση τοῦ Dixon, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων συναδέλφων του, ἀπέναντι στὴν πρόταση τοῦ Τσουδεροῦ στηρίζεται στὶς ἔντονες ἀντιδράσεις ποὺ πιστεύουν ὅτι θὰ προκληθοῦν ἀπὸ τὶς Ἑλληνικὲς ἑδαφικὲς διεκδικήσεις, ποὺ ἡ ἐνσωμάτωσή τους ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ κυβέρνηση στὸ κείμενο τῆς προτεινόμενης συμμαχίας θεωρεῖται ἀπὸ τὸ Foreign Office πολὺ πιθανή, ὥν δχι δεδομένη⁵. Ὁ Dixon ἐπισημαίνει συγκεκριμένα τὸ θέμα τῆς Νότιας Ἀλβανίας καὶ τῆς Δωδεκανήσου. "Οσον ἀφορᾶ τὴν πρώτη, μία ὑπόσχεση παραχώρησής της στὴν Ἐλλάδα θὰ προκαλοῦσε ἀντίστοιχα γιουγκοσλαβικά αἰτήματα γιὰ ἄλλα τρήματα τῆς Ἀλβανίας, σὲ μιὰ περίοδο ποὺ ἡ βρεταννικὴ κυβέρνηση δὲν ἔχει ἀκόμα ἀποφασίσει ἀν ἐπιθυμεῖ νὰ ξαναδημιουργήσει μιὰ ἀνεξάρτητη Ἀλβανία. Σχετικὰ μὲ τὰ Δωδεκάνησα ὁ Dixon ὑπενθυμίζει ὅτι ἡ Τουρκία διατηρεῖ ἀνέπαφα τὰ δικαιώματά της σ' αὐτὰ καὶ ὅτι θὰ ἀντιδράσει ἔντονώτατα σὲ κάθε ὑπόσχεση γιὰ παραχώρησή τους στὴν Ἐλλάδα.

"Ἐκτὸς δμως ἀπὸ τὸ θέμα αὐτὸν ἡ πρόταση τοῦ Τσουδεροῦ θέτει τὸ πολὺ εὑρύτερο πρόβλημα τῆς σπουδαιότητας ποὺ ἀποδίδει ἡ Βρεταννία στὰ δύο αὐτὰ κράτη, μέσα στὸ πλαίσιο τῆς πολιτικῆς της στὴν νοτιοανατολικὴ Εὐρώπη. Ὁ Dixon διατυπώνει τὴν ἀποψῃ ὅτι ὁ Τσουδερός ἀποβλέπει μετὰ τὸν πόλεμο στὸ σχηματισμὸ μιᾶς μεγάλης Ἐλλάδας ποὺ κάτω ἀπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Βρεταννίας θὰ ἀντικαταστήσει τὴν Τουρκία σὰν προπύργιο τῆς βρεταννικῆς πολιτικῆς στὴν νοτιοανατολικὴ Εὐρώπη. Αὐτὸς δμως μπορεῖ νὰ γίνει μόνο ἀν ἡ Τουρκία δὲν τηρήσει συνεπὴ στάση ἀπέναντι στὴ Βρεταννία. "Αν τελικὰ ἡ Τουρκία λάβει μέρος στὸν πόλεμο στὸ πλευρό της, ἡ Βρεταννία θὰ θελήσει, πιστεύει ὁ Dixon, νὰ τὴν ξαναχρησιμοποιήσει σὰν τὸ βασικὸ παράγοντα τῆς πολιτικῆς της στὴ νοτιοανατολικὴ Εὐρώπη. Γιατί, ὅπως χαρακτηριστικὰ τονίζει ὁ ἴδιος, ἡ θέση τῆς Τουρκίας εἶναι πολὺ πιὸ κατάλληλη γι' αὐτὸν τὸ ρόλο ἀπὸ ὅτι θὰ ἥταν ποτὲ ἡ θέση τῆς Ἐλλάδας⁶.

5. Ἡ ἀντίδραση αὐτὴ τοῦ Foreign Office στηρίζεται στὴν ἔντονη δραστηριότητα ποὺ ἀναπτύσσει ὁ Τσουδερός προβάλλοντας τὶς Ἑλληνικὲς ἑδαφικὲς διεκδικήσεις ἀπὸ τὴν ἐπόμενη τῆς ἀφίξης του στὸ Λονδίνο. Στὶς 23 Σεπτεμβρίου ἀναπτύσσει τὸ θέμα στὸν Eden, στὶς 29 δίνει στὸν Cadogan δύο σημειώματα γιὰ τὰ Δωδεκάνησα καὶ τὴν B. "Ηπειρο ἐνῶ συγχρόνως τοῦ ἀναπτύσσει τὴν πρότασή του γιὰ πολιτικὴ συμμαχία, στὶς 30 Ὁκτωβρίου ἀναφέρεται στὰ ἔθνικὰ ζητήματα τῆς Ἐλλάδας κατὰ τὴν πρώτη συνάντησή του μὲ τὸν Churchill. E. T σ ο u δ ε ρ ο u, "Ημερολόγιον (ἀνέκδοτο), 23 καὶ 29 Σεπτεμβρίου, 3 Ὁκτωβρίου 1941. E. T σ ο u δ ε ρ ο u, Διπλωματικὰ Παρασκήνια 1941 - 1944, Ἀθῆνα 1950, σ. 94 - 95.

6. R 8810 FO 371/29817 Σχόλιο Dixon 12 Ὁκτωβρίου 1941. Bλ. καὶ σχόλιο τοῦ D. Howard στὶς 14 Ὁκτωβρίου 1941.

“Ο Sir O. Sargent, βοηθός υφυπουργός έξωτερικῶν, σχολιάζοντας μὲ τὴ σειρά του τὴν πρόταση τοῦ Τσουδεροῦ ὑπογραμμίζει δύο σημεῖα. Τὸ πρῶτο εἰναι δτὶ ἡ σύναψη συμμαχίας μὲ τὴν Ἑλλάδα γιὰ τὴ μεταπολεμικὴ περίοδο δὲν συμβιβάζεται μὲ τὸ σχέδιο τοῦ Foreign Office, ποὺ ἔχει κατ’ ἀρχὴν ἐγκριθεῖ, νὰ προωθήσει τὴν ἴδρυση ὁμοσπονδίας ποὺ θὰ περιλαμβάνει ὅλα τὰ βαλκανικὰ κράτη καὶ τὴν Ἑλλάδα⁷. Τὸ δεύτερο σημεῖο εἶναι τὸ θέμα τῶν βάσεων, γιατὶ ὅπως τονίζει ὁ Sargent, ὁ καθορισμὸς τῆς σημασίας ποὺ ἀποδίδει στὴν ἀπόκτησή τους τὸ Foreign Office θὰ προσδιορίσει ἀνάλογα καὶ τὴν πολιτικὴ ποὺ αὐτὸ θὰ ἐφαρμόσει⁸.

Στὶς συζητήσεις ποὺ ἀκολούθουν στὸ Foreign Office ἀπορρίπτεται ὄριστικὰ ἡ πρόταση τοῦ Τσουδεροῦ γιὰ συμμαχία καὶ τὸ μόνο ποὺ τὸ ἀπασχολεῖ εἶναι νὰ βρεθεῖ ἡ φραστικὰ λιγότερο προσβλητικὴ διατύπωση, κατάλληλα συνδυασμένη μὲ τὴ βρεταννικὴ ἀντιπρόταση γιὰ τὴ σύναψη στρατιωτικῆς συμφωνίας. Ἡ προσφορὰ ὅμως τῶν βάσεων ἐξακολουθεῖ νὰ ἀπασχολεῖ τὸ Foreign Office, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἡταν ἐμφανῆς ἡ πρόθεση τοῦ Τσουδεροῦ νὰ χρησιμοποιήσει τὴν προσφορὰ αὐτὴ γιὰ νὰ καταστήσει πιὸ ἐλκυστικὴ τὴν πρότασή του γιὰ συμμαχία. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι τὸ Foreign Office ἐντάσσει τὸ θέμα αὐτῶν τῶν βάσεων μέσα στὸ γενικότερο πρόβλημα τοῦ ρόλου τῆς Βρεταννίας στὶς μεταπολεμικὲς ἀνακατατάξεις στὰ Βαλκάνια καὶ δὲν τὸ ἀντιμετωπίζει σὰν μία διμερὴ σχέση Βρεταννίας - Ἑλλάδας, ὅπως ἡταν ἡ πρόθεση τοῦ Τσουδεροῦ. Διατυπώνεται ἡ ἀποψῃ ὅτι θὰ ἡταν πιθανὸν νὰ συνδυασθεῖ κάποια μορφὴ ὁμοσπονδίας βαλκανικῶν κρατῶν μὲ ἔνα σύστημα βρεταννικῶν ἡ ἀγγλο - αμερικανικῶν βάσεων ἐγκατεστημένων στὰ κράτη αὐτά. Ἀλλὰ τὸ Foreign Office ἀδυνατεῖ νὰ σταθμίσει σ’ αὐτὴ τὴ φάση τοῦ πολέμου καὶ ἰδιαίτερα ὅταν δὲν ἔχει κριθεῖ ἀκόμα ἡ ἔκβαση τῶν γερμανο-σοβιετικῶν ἐπιχειρήσεων, κατὰ πόσο συμφέρει στὴ βρεταννικὴ κυβέρνηση νὰ συμμετάσχει σ’ ἐνδεχόμενο ἔλεγχο τῆς νοτιο-ανατολικῆς Εὐρώπης⁹.

“Ο Eden συναντᾶ τὸν Τσουδερὸ στὶς 25 Νοεμβρίου καί, κατὰ τὴ διάρκεια μιᾶς γενικώτερης ἔξέτασης τῶν σχέσεων τῶν δύο κυβερνήσεων, τὸν πληροφορεῖ ὅτι ἀναφορικὰ μὲ τὴν πρότασή του γιὰ συμμαχία, ἡ βρεταννικὴ κυβέρνηση θεωρεῖ πρόωρο νὰ δεσμευθοῦν οἱ δύο χῶρες ὅσον ἀφορᾶ θέματα γιὰ τὰ δρποῖα δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ληφθεῖ ἀπόφαση πρὶν ἀπὸ τὸν τερματισμὸ

7. Τὸ σχέδιο αὐτὸ τοῦ Foreign Office καταλήγει στὴν ὑπογραφὴ συμφωνίας μεταξὺ Ἑλλάδας καὶ Γιουγκοσλαβίας γιὰ τὴ Βαλκανικὴ Ἔνωση. Ἡ συμφωνία αὐτὴ ὑπογράφεται στὸ Foreign Office στὶς 15 Ιανουαρίου 1942 καί, ὅπως εἶναι φυσικό, ἀτονεῖ ταχύτατα. Γιὰ τὸ κείμενο τῆς συμφωνίας βλέπε Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως (Λονδίνο), φ. 5, 9 Φεβρουαρίου 1942.

8. “Ο.π., Σχόλιο Sargent 15 Ὁκτωβρίου 1941.

9. “Ο.π., Σχόλιο Dixon 1 Νοεμβρίου 1941. Σχόλια Cadogan καὶ Eden 16 Ὁκτωβρίου 1941, Howard καὶ Cadogan 1 καὶ 2 Νοεμβρίου 1941.

τοῦ πολέμου. Τοῦ προτείνει δμως τὴ σύναψη στρατιωτικῆς συμφωνίας ποὺ θὰ προσδιορίσει μὲ περισσότερη ἀκρίβεια τὴ θέση τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων στὴ Μέση Ἀνατολή. Στὸ προοίμιο αὐτῆς τῆς συμφωνίας θὰ ὑπογραμμίζεται ἡ στενώτατη συνεργασία τῶν δύο κυβερνήσεων, τόσο στὴ διεξαγωγὴ τοῦ πολέμου ὅσο καὶ στὸν ἀγώνα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἐλλάδας ἀπὸ τοὺς εἰσβολεῖς. Ἡ βρεταννικὴ κυβέρνηση, τονίζει ὁ Eden, δὲν θὰ εἶχε ἀντίρρηση νὰ δοθεῖ στὴ δημοσιότητα αὐτὸ τὸ προοίμιο. Ὁ Τσουδερὸς δὲν ἀντιδρᾶ ἀρνητικὰ στὴν ἀπόρριψη τῆς πρότασής του γιὰ συμμαχία καὶ ἀπαντᾶ ὅτι δέχεται εὐχαρίστως τὴ σύναψη τῆς στρατιωτικῆς συμφωνίας¹⁰. Τὴν ἐπόμενη ἡμέρα πληροφορεῖ τὸν Eden ὅτι συμφωνεῖ καὶ ὁ βασιλιᾶς Γεώργιος. Στὶς 16 Δεκεμβρίου ὁ Eden στέλνει τὸ σχέδιο τῆς στρατιωτικῆς συμφωνίας στὸν Τσουδερό. Στὶς 26 Φεβρουαρίου 1942, μετὰ ἀπὸ διαπραγματεύσεις τῶν ἀρμόδιων ὑπηρεσιῶν, ὁ Τσουδερὸς πληροφορεῖ τὸ Foreign Office ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνηση ἀποδέχεται τὸ σχέδιο τῆς συμφωνίας. Τὸ θέμα τῆς ἐρμηνείας δρισμένων διατάξεων διευθετεῖται σὲ μιὰ συνάντηση στὶς 5 Μαρτίου καὶ ἡ συμφωνία ὑπογράφεται στὶς 9 Μαρτίου 1942¹¹.

Ἡ στρατιωτικὴ αὐτὴ συμφωνία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ προοίμιο, τὸ κυρίως κείμενο, τρία παραρτήματα καὶ διευκρινιστικὴ ἀλληλογραφία μεταξὺ Eden καὶ Τσουδεροῦ, σχετικὰ μὲ θέματα δικαιοδοσίας τῶν ἀρμόδιων στρατιωτικῶν δικαστικῶν ἀρχῶν. Τὸ προοίμιο τῆς συμφωνίας περιλαμβάνει καὶ τὴ διακήρυξη ὅτι ἡ πλήρης ἀπελευθέρωση τῆς Ἐλλάδας καὶ ἡ ἐπαναπόκτηση τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας της ἀποτελοῦν ἔναν ἀπὸ τοὺς ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς τοῦ πολέμου.

Τὰ κυριώτερα ἄρθρα τῆς συμφωνίας δρίζουν ὅτι: Οἱ Ἑλληνικὲς ἔνοπλες δυνάμεις θὰ ὑπαχθοῦν στὴ βρεταννικὴ ἀνώτατη στρατιωτικὴ διοίκηση, ποὺ εἶναι καὶ ἡ ἀνώτατη συμμαχικὴ διοίκηση τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καὶ θὰ δργανωθοῦν ἀπὸ αὐτῆς. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ ἀναδιοργανωθεῖ μέσα στὸ πλαίσιο αὐτῆς τῆς διοίκησης, διοικούμενος ἀπὸ Ἐλλήνες ἀξιωματικούς καὶ διατηρώντας τὸ χαρακτήρα του σὰν ἑλληνικὴ δύναμη, εἰδικώτερα ὅσον ἀφορᾶ τὴν πειθαρχία, τὴ γλώσσα, τὶς προαγωγὲς καὶ τὰ καθήκοντα. Ἡ βρεταννικὴ ὅμως στρατιωτικὴ διοίκηση, ἐνεργώντας ὡς ἀνώτατη συμμαχικὴ διοίκηση, μπορεῖ νὰ ἀναθέσει τὴν ἀρχηγία τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ σὲ βρεταννὸ ἀξιωματικό¹². Ὁρισμένα σκάφη τοῦ ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ ναυ-

10. Ὁ.π., Ἐνημερωτικὸ Σημείωμα γιὰ τὴ συνάντηση Eden καὶ Τσουδεροῦ. Ἐ μ Τ σ ο ν δ ε ρ ο υ: Ἡμερολόγιο, 25 Νοεμβρίου 1941.

11. W 3660/66/64 F.O. 371/32206 "Greek Forces Agreement" Σχόλιο J. G. Ward 7 Μαρτίου 1942. S. G. Xidis: Greece and the Great Powers 1944 - 1947, (Θεσ/νίκη 1963, σ. 6 - 7. Ἐμ. Τ σ ο ν δ ε ρ ο ς Διπλωματικὰ Παρασκήνια, σ. 164 - 167.

12. R 3793/66/64 F.O. 371/32206 "Agreement between the Royal Hellenic Government and the Government of the United Kingdom concerning the organisation and employment of the Greek Armed Forces", παράρτημα 1, ἅρθρο 2.

τικοῦ θὰ ἐνταχθοῦν, κάτω ἀπὸ βρεταννικὸ ἐπιχειρησιακὸ ἔλεγχο, στὸ βρεταννικὸ ναυτικό. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ θὰ συνεννοηθοῦν οἱ ἀρμόδιες ναυτικὲς ἀρχές τῶν δύο κρατῶν. Καὶ ἐκεῖνα δῆμας τὰ σκάφη ποὺ θὰ παραμείνουν ὑπὸ ἐλληνικὴ ναυτικὴ διοίκηση θὰ συνεργάζονται μὲ τὸ βρεταννικὸ ναυτικὸ κατὰ τοῦ κοινοῦ ἔχθροῦ. Γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ διοίκηση τῶν πλοίων καὶ τῶν πληρωμάτων τοὺς ὑπεύθυνες θὰ εἶναι οἱ ἐλληνικὲς ναυτικὲς ἀρχές, ἀλλὰ τὰ ἐνταγμένα στὸ βρεταννικὸ ναυτικὸ πλοῖα θὰ δροῦν σύμφωνα μὲ τὶς διαταγὲς τῶν βρεταννῶν διοικητῶν τῶν σχηματισμῶν στοὺς ὅποιους ὑπάγονται¹³. Οἱ μονάδες καὶ τὸ προσωπικὸ τῆς ἐλληνικῆς πολεμικῆς ἀεροπορίας θὰ χρησιμοποιηθοῦν ἀπὸ τὴν βρεταννικὴ ἀεροπορία σύμφωνα μὲ τοὺς δρους ποὺ θὰ συμφωνηθοῦν μεταξὺ τῶν ἀρμόδιων ἐλληνικῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ βρεταννικοῦ ὑπουργείου ἀεροπορίας. Γιὰ πρακτικοὺς δῆμας λόγους οἱ Ἐλληνες ἀξιωματικοὶ καὶ σμηνύτες θὰ καταταγοῦν στὸ ἐφεδρικὸ ἐθελοντικὸ σῶμα τῆς βρεταννικῆς βασιλικῆς ἀεροπορίας (RAFVR)¹⁴.

Ἡ διαδίκασία σὲ θέματα πειθαρχίας καὶ ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ τῶν ἐλληνικῶν ἐνόπλων δυνάμεων θὰ ἀσκεῖται σύμφωνα μὲ τὸ ἐλληνικὸ στρατιωτικὸ δίκαιο. Ἀδικήματα σχετικὰ μὲ αὐτὰ τὰ θέματα θὰ κρίνονται καὶ θὰ τιμωροῦνται σύμφωνα μὲ αὐτὸ τὸ δίκαιο ἀπὸ τὰ ἐλληνικὰ στρατιωτικὰ δικαστήρια καὶ ἀρχές¹⁵.

Ἡ συμφωνία περιλαμβάνει ἐπίσης ἄρθρα ποὺ ἀναφέρονται στὸν ἔξοπλισμὸ καὶ στὴν ἐκπαίδευση τῶν ἐλληνικῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ στὸ διακανονισμὸ διαφόρων οἰκονομικῶν θεμάτων.

Ο Τσουδερὸς ὅταν προτείνει τὸ φθινόπωρο τοῦ 1941 στοὺς Βρεταν-

13. "Ο.π. Ἀρχεῖο Ἐμ. Τσουδεροῦ, Γ.Α.Κ., Γ 12: Τσουδερὸς πρὸς Συκελλαρίου, τηλεγρ. χωρὶς ἀριθμό, ἀπορρ., 10/12/1941. R 9823 F.O. 371/29859 Gilmer (Admiralty) πρὸς Ward (F.O.) 11/11/1941.

14. "Ο. π. Κανελλόπουλος, ὅταν ἀναλαμβάνει ἀντιπρόεδρος καὶ ὑπουργὸς ἐθνικῆς ἀμυνας, ἐκφράζει τὴν ἔντονη ἀντίθεσή του γ' αὐτὴ τὴν ἔνταξη τῆς ἀεροπορίας. Τὸ βρεταννικὸ ὑπουργείο ἀεροπορίας ἀντιδρᾶ εὐνοϊκὰ στὴν πρόταση τοῦ Κανελλόπουλου νὰ διατηρηθεῖ ἡ ἐλληνικὴ ἀεροπορία. Οἱ σχετικὲς διαπραγματεύσεις διοκληρώνονται τυπικὰ στὶς 13 Νοεμβρίου 1944, ὅταν ὑπογράφεται σχετικὸ πρωτόκολλο. Τὸ κείμενο αὐτὸ τροποποιεῖ ἐπίσης τὴν ἀρχικὴ στρατιωτικὴ συμφωνία σχετικὰ μὲ ὡρισμένους οἰκονομικοὺς δρους τῆς. Π. Κανελλόπουλος, 31 Μαρτίου 1942 - 4 Ἰανουαρίου 1945, Ἀθήνα 1977, σ. 89, 109. R 5565 F.O. 371/33173 Casey πρὸς F.O. τηλ. 1374, 22/8/1942. R 5585 F.O. 371/33162, Casey πρὸς F.O. τηλ. 1375, 22/8/1942. R 4764 F.O. 371/33198 Casey πρὸς F.O. τηλ. 1082 19/7/1942. S. Xydis, σ. 7 καὶ 683 - 688, 689 - 692, ὅπου καὶ τὰ κείμενα τῆς συμφωνίας καὶ τοῦ πρωτοκόλλου ἀντίστοιχα.

15. "Ο. π. Ἡ συμφωνία περιλαμβάνει τὸ διακανονισμὸ καὶ ἄλλων θεμάτων δικαιοδοσίας. Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνηση συμφωνεῖ νὰ παραπέμψει τὶς ἐπιβαλόμενες ἀπὸ τὰ ἐλληνικὰ στρατοδικεῖα θανατικὲς καταδίκες στὶς ἀρμόδιες βρεταννικὲς ἀρχές. Ἔτσι θὰ ἔξασφαλίζεται ὅτι οἱ ποινὲς αὐτὲς θὰ ἐπιβάλονται μόνο στὶς περιπτώσεις ποὺ ἐπιβάλονται καὶ στὰ μέλη τῶν βρεταννικῶν δυνάμεων.

νούς τὴ σύναψη συμμαχίας ἀποβλέπει στὰ ἔξῆς: α) νὰ κάνει τὴν Ἑλλάδα βάση τῆς βρεταννικῆς πολιτικῆς στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο, β) νὰ διατυπωθεῖ καὶ τυπικὰ ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδας στὸν πόλεμο καὶ γ) νὰ ἐνισχύσει προσωπικὰ τὴ θέση του. Διατυπώνει γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ἀποψη̄ ὅτι δὲν εἶναι δύνατο νὰ ὑπάρξει σταθερὴ βρεταννικὴ πολιτικὴ στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο «ἄνευ ἰσχυρᾶς Ἑλλάδος» σ' ἔνα ὑπόμνημά του στὸ βασιλιά Γεώργιο στὶς 4 Ἰουλίου 1941, καθ' ὅδὸν πρὸς τὴ Νότια Ἀφρική. Τὴν ἴδια θέση τὴν ἐπαναλαμβάνει τὸ φινιόπωρο στὸ Foreign Office καὶ στὸν Churchill¹⁶. Ἡ ἐπιμονὴ ὅμως τοῦ Τσουδεροῦ νὰ ὑπογραμμίσει ταυτόχρονα καὶ τὶς ἐλληνικὲς ἐδαφικὲς διεκδικήσεις οὐσιαστικὰ ἀκυρώνει τὴν πρότασή του γιὰ συμμαχία. Γιατὶ γι' αὐτὸν τὸν ἴδιο οἱ διεκδικήσεις αὐτὲς εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ τὴ δημιουργία μιᾶς ἰσχυρῆς Ἑλλάδας ποὺ θὰ ἔξυπηρετήσει καὶ τὰ βρεταννικὰ συμφέροντα. Γιὰ τὸν Βρεταννούς ὅμως οἱ διεκδικήσεις αὐτὲς θίγουν τεράστια θέματα, γιατὶ στὴ φάση αὐτὴ τοῦ πολέμου δὲν εἶναι σίγουροι οὔτε ἄν ἐπιθυμοῦν μιὰ ἰσχυρὴ Ἑλλάδα, οὔτε ἄν θέλουν νὰ τὴ χρησιμοποιήσουν σὰν βάση τῶν συμφερόντων τους, ἴδιαίτερα δταν δὲν ἔχει διευκρινισθεῖ ἡ στάση τῆς Τουρκίας, προπύργιο μέχρι τὴν ἔναρξη τοῦ πολέμου τῆς βρεταννικῆς πολιτικῆς στὴν περιοχὴ αὐτῆς. Ἐπιπλέον, ὅπως προκύπτει ἀπὸ ἄλλα ἔγγραφα τοῦ Foreign Office, οἱ Βρεταννοὶ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ δὲν ἔχουν ἀποφασίσει ἀν ἐπιθυμοῦν νὰ ἐνισχύσουν τὴ θέση τοῦ Τσουδεροῦ.

Αὐτὸ ποὺ προκαλεῖ αὐξανόμενη ἀνησυχία στὸ Foreign Office, ἥδη ἀπὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1941, εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἡ θέση τοῦ Γεώργιου καὶ τῆς κυβέρνησής του εἶναι ἐπισφαλής, τόσο στὴν ἐλληνικὴ παροικία τῆς Αἰγύπτου καὶ στὶς ἐλληνικὲς ἔνοπλες δυνάμεις ποὺ σταθμεύουν στὴ Μέση Ἀνατολή, ὅσο καὶ στὴν κατεχόμενη Ἑλλάδα. Αὐτὸ ἔχει φυσικὰ ἴδιαίτερη σημασία γιὰ τὸν Βρεταννούς, ἐπειδὴ ὁ Γεώργιος εἶναι ὁ βασικὸς παράγοντας τῆς πολιτικῆς τους στὴν Ἑλλάδα. Γιὰ νὰ ἀντιστρέψει τὴν κατάσταση αὐτὴ τὸ Foreign Office κινεῖται σὲ δύο παράλληλα ἐπίπεδα: α) ἀσκεῖ πίεση στὸν Γεώργιο καὶ Τσουδερὸ ἀφ' ἐνὸς νὰ ἀποκαταστήσουν τὶς συνταγματικὲς ἐλευθερίες τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, καταργώντας τὸ καθεστὼς Μεταξᾶ ποὺ ἴσχυει ἀκόμα — τὸ λεγόμενο συνταγματικὸ θέμα — καὶ ἀφ' ἐτέρου νὰ προσπαθήσουν νὰ ἐπιλύσουν τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζει ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνηση στὴ Μέση Ἀνατολὴ μὲ ἐπιτόπου ἐπίσκεψή τους· β) ἐπιδιώκει νὰ χρησιμοποιηθεῖ ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς στὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ ζητᾶ ἀπὸ τὸ War Office νὰ ἐπιταχύνει τὸν ἔξοπλισμὸ καὶ τὴν ἐκπαίδευσή του ἐπειδὴ πιστεύει ὅτι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ περιορίσει τὴν ἀνάμειξή του στὴν πολιτική. Καὶ στὶς δύο αὐτὲς προσπάθειες τὸ Foreign Office

16. Ἡ. Βενέζη, Ἐμμανουὴλ Τσουδερός, Ἀθῆνα 1966 σ. 246. Ἐμ. Τσουδερός, Ἡμερολόγιον, 29 Σεπτεμβρίου, 3 Ὁκτωβρίου 1941.

συναντᾶ ἐμπόδια. 'Αφ' ἐνὸς τὴν κοντόφθαλμη ἀντίδραση τοῦ Γεώργιου καὶ τοῦ Τσουδεροῦ, τόσο στὴν ἐπίλυση τοῦ συνταγματικοῦ θέματος δσο καὶ στὴν ἐπίσκεψή τους στὴ Μέση Ἀνατολή, γεγονός ποὺ ὑπογραμμίζει χαρακτηριστικὰ τὸ μέτρο τῶν δυνατοτήτων τους νὰ ἀντιληφθοῦν καὶ νὰ ἀντιδράσουν στὴ σοβαρότητα τῆς κατάστασης. 'Αφ' ἔτερου τὴν ἅποψη τοῦ War Office δτι πρῶτα θὰ πρέπει νὰ σταματήσει ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ ἀνακατεύεται στὴν πολιτικὴ καὶ μετὰ θὰ λάβει μέρος στὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο τῶν ἀμεσων προβλημάτων ποὺ ἀντιμετωπίζει τὸ Foreign Office ἡ πρόταση τοῦ Τσουδεροῦ γιὰ μεταπολεμικὴ συμμαχία φαίνεται ἀκόμα περισσότερο ἀνεδαφική. Δίνει δμως τὴν εὐκαιρία στὸ Foreign Office νὰ ἀντιπροτείνει, σὰν συνέχεια τῶν σχετικῶν συζητήσεων, τὴ σύναψη μιᾶς στρατιωτικῆς συμφωνίας ποὺ καὶ ἀν δὲν θὰ ἐπιβάλει τὴν ἐπιδιωκόμενη τάξη στὶς Ἑλληνικὲς ἔνοπλες δυνάμεις, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς ἄλλες ἐνέργειες τοῦ Foreign Office στὸ πολιτικὸ ἐπίπεδο, θὰ τὶς ἔξαρτήσει καὶ τυπικὰ ἀπὸ τὴ βρετανικὴ στρατιωτικὴ διοίκηση. 'Η ἔξαρτηση αὐτὴ εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ νὰ συγκρατηθοῦν πιθανὲς ἀνεπιθύμητες ἔξελιξεις. Αὐτὸς δμως ὁ ἔλεγχος καὶ ἀκόμη περισσότερο ἡ δυνατότητα ἐπέμβασης στὶς Ἑλληνικὲς δυνάμεις δὲν διατυπώνεται ρητὰ στὴ στρατιωτικὴ συμφωνία, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σημεῖο τῆς ἀντικατάστασης τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀπὸ Βρεταννὸ δομοβάθμιο του. 'Ο προφανὴς λόγος εἶναι δτι οἱ Βρεταννοὶ δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ θίξουν ἄσκοπα τὴν Ἑλληνικὴ κυβέρνηση, ἐπειδὴ γιὰ τὰ σοβαρὰ προβλήματα ποὺ τυχὸν θὰ προκύψουν, μὲ πιθανὸ ἀντίκτυπο στὴ στρατιωτικὴ κατάσταση τῆς περιοχῆς, τὸ λόγο θὰ ἔχει ἡ βρετανικὴ στρατιωτικὴ διοίκηση, ἐφ' ὅσον οἱ Ἑλληνικὲς δυνάμεις ἀποτελοῦν τμῆμα ἐνταγμένο σ' αὐτήν.

'Η στρατιωτικὴ συμφωνία ὑπογράφεται στὶς παραμονὲς τῆς ἀναχώρησης τοῦ Γεώργιου καὶ Τσουδεροῦ γιὰ τὴ Μέση Ἀνατολή, δπου ἀντιμετωπίζουν σοβαρὰ προβλήματα πειθαρχίας στὸν Ἑλληνικὸ στρατό. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία δτι μὲ τὴ συμφωνία αὐτὴ οἱ Βρεταννοὶ θέλουν νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ἐπέμβουν ἀμεσα στὸ θέμα αὐτό, ἀν ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνηση ἀποδειχθεῖ ἀνίκανη νὰ λύσει τὰ προβλήματα αὐτὰ ἢ ἀν ἡ λύση ποὺ θὰ προτείνει δὲν τοὺς ἰκανοποιήσει.

'Ο Τσουδερὸς δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ διαπραγματευθεῖ τοὺς δρους τῆς συμφωνίας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἀκόμα ἀν ἥταν, εἶναι ἀμφίβολο, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν δλη στάση του ἀπέναντι στοὺς Βρεταννοὺς, ἀν θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ τὸ κάνει. 'Απὸ αὐτὰ ποὺ ἐπιδιώκει μὲ τὴν πρωτοβουλία του γιὰ συμμαχία ἀπορρίπτεται τὸ σημαντικότερο μέρος. 'Η Βρεταννία δὲν δεσμεύεται νὰ κάνει τὴν Ἐλλάδα βάση τῆς πολιτικῆς της στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο καὶ ἔτσι δὲν παίρνει θέση ως πρὸς τὶς πιθανὲς ἀνακατατάξεις στὸ μεταπολεμικὸ συσχετισμὸ δυνάμεων στὴν περιοχὴ αὐτῆς. 'Η ὑποχρέωση ἔξ ἄλλου ποὺ

ἀναλαμβάνει ἡ Βρεταννία νὰ πολεμήσει γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας δὲν δφείλεται σὲ ἐνέργειες τοῦ Τσουδεροῦ. Εἶναι βρεταννικὴ πρωτοβουλία γιὰ νὰ μειώσει τὴν ἀσχημη ἐντύπωση ποὺ προκαλεῖ ἡ ἀπόρριψη τῆς πρότασης γιὰ συμμαχία τοῦ Τσουδεροῦ. Ἡ πρωτοβουλία αὐτὴ δὲν στερεῖται βέβαια καὶ πολιτικῆς σημασίας, κυρίως ἐπειδὴ λείπουν παρόμοιες βρεταννικὲς δεσμεύσεις.

Αὐτὸ ποὺ βασικὰ ἐπιτυγχάνει ὁ Τσουδερὸς εἶναι νὰ ἐνισχυθεῖ προσωπικὰ ἡ θέση του, ἴδιαίτερα μὲ τὴ δημοσιότητα ποὺ δίνεται στὴν ὑπογραφὴ τῆς συμφωνίας· καὶ πάλι ὅμως ὅχι στὸ βαθμὸ ποὺ θὰ τὸ ἐπιτύγχανε ἀν ὑπέγραφε μιὰ πολιτικὴ συμμαχία.

Ἡ στρατιωτικὴ αὐτὴ συμφωνία προνοεῖ γιὰ τὸν ἔξοπλισμὸ καὶ τὴν ἐκπαίδευση τῶν ἐλληνικῶν ἐνόπλων δυνάμεων, γεγονὸς ὁπωσδήποτε θετικό. Ἡ σημασία του ὅμως πρέπει νὰ συνεκτιμήθει καὶ μὲ τὸ ὅτι κατὰ τὴν φάση τοῦ πολέμου ποὺ ὑπογράφεται ἡ συμφωνία αὐτὴ οἱ Βρεταννοὶ ἔχουν ἀκόμα ἀνάγκη τὶς ἐλληνικὲς ἔνοπλες δυνάμεις.

ΠΡΟΚΟΠΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗΣ

ΑΝΤΙΠΟΙΝΑ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΚΑΤΟΧΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 1941 - 1944*

1. Ἡ κατάπινξη τῆς «έξέγερσης» στὴν γερμανοκρατούμενη ἐλληνικὴ Μακεδονία, Σεπτ. - Οκτ. 1941.

Ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἔξιστόρησης τοῦ ἐλληνικοῦ ἀντάρτικου ἀγώνα καθορίζεται συνήθως, σύμφωνα μὲ τὶς πολιτικὲς συμπάθειες τοῦ ἑκάστοτε συγγραφέα, μὲ τὴν ἔξοδο στὸ βουνὸ τοῦ Ἀρη Βελουχιώτη ἢ τοῦ Ν. Ζέρβα (Μάιος

* Τὰ δύο αὐτὰ ἄρθρα πηγάζουν ἀπὸ μία δεκαετὴ σχεδόν ἑρευνητικὴ δουλειὰ πάνω στὴν πολυτάραχη ἐλληνικὴ ἱστορία τοῦ 1941 - 1944. Βασισμένη στὸ ὄντικό ἀντὸ ἐκδίδεται προσεχδὸς μία δίτομη διατριβὴ στὴ γερμανικὴ (Lang, Frankfurt) καὶ στὴν ἐλληνικὴ (Παπαζήσης, Ἀθήνα), ἀφήνοντας ὅμως περιθώρια καὶ γιὰ ξεχωριστὲς μελέτες γύρω ἀπὸ εἰδικῶτερα θέματα ὅπως τὰ παρόντα.

Συντομογραφίες : A.K. : Armeekorps (Σῶμα Στρατοῦ). AO : Abwehrroffizier (ἀξιωματικὸς Β' Γραφείου. Bfh : Befehlshaber (Στρατιωτικὸς Διοικητής). g : geheim (μυστικό). Geb. Div. : Gebirgs-Division ('Ορεινὴ Μεραρχία). gK-Chefs. : geheime Kommandosache-Chefsache (ἄκρως ἀπόρρητο). Hgr : Heeresgruppe (Τμῆμα Στρατιῶν). ἡμ. : ἡμερήσιος. Ia : Διευθυντὴς Α' Ἐπιτελικοῦ Γραφείου. Ic : Διευθυντὴς Β' Ἐπιτελικοῦ Γραφείου. I.D. : Infanterie-Division (Μεραρχία Πεζικοῦ). Jg. Rgt. : Jäger-Regiment (Σύνταγμα Καταδρομῶν). OKW : Oberkommando der Wehrmacht ('Ανώτ. Ἀρχηγεῖο Ἐνόπλων Δυνάμεων. T.A. : Τάγματα Ἀσφαλείας. WBSO : Wehrmachtsbefehlshaber Südost ('Ανάτατος Στρατιωτικὸς Διοικητὴς ΝΑ Εὐρώπης. WFSt. : Wehrmachtsführungsstab ('Ανάτατο Ἐπιτελεῖο, τοῦ OKW).